

Blauw of Open? - De Uitdaging van Open Source in de Praktijk

Enkele ambtelijke gedachten over open source in de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Auteurs: Sablina Vis en Frank Ligterink

In het kader van de collegereeks ‘Tech en Traditie’ is ons gevraagd een essay te schrijven over de vraag welke digitale innovaties onze organisatie vooruit zouden kunnen helpen. Ons antwoord is: omarm open source.

Hakblok

Tot voor kort beperkte de discussie over het gebruik van Amerikaanse clouddiensten door Nederlandse overheden zich tot de enkele vraag in hoeverre de privacy van de Nederlandse burger gewaarborgd kon worden. Afzonderlijke overheidsdiensten en individuele ambtenaren zoals jij en ik hoefden hierover niet na te denken. Want er is zo iets als het *Rijksbreed Cloudbeleid* en bijvoorbeeld de richtlijn Baseline Informatiebeveiliging Overheid ‘de BIO’¹ waarmee de privacy gewaarborgd zou zijn. Voor de gemiddelde ambtenaar die gebruik maakt van Microsoft Outlook, Teams en Powerpoint leek bovendien het alsof die cloud nog heel lang heel ver weg zou blijven. Maar niets is minder waar. Want de cloud komt naar ons toe deze zomer! De nieuwste noodzakelijke updates van deze Microsoft Office producten zijn voor hun werking afhankelijk van de Microsoft 365 cloud. Nog geen reden om wakker te worden. Want, werd ons verteld, we zorgen ervoor dat servers op Europese bodem staan, en de EU heeft goede afspraken met de VS over privacy. Bovendien werken we in onze zwaar afgeschermdde Blauwe desktop omgeving. We zijn veilig.

En toen was daar Trump. In een online nieuwsbericht van 10 maart 2025 kopt RTL: *Overheidsdiensten enorm afhankelijk van Amerikaanse cloud: ‘Hoofd op hakblok gelegd’*.² In een recent rondetafelgesprek van de Tweede Kamer³ maken experts zoals Bert Hubert⁴ en Marietje Schaake⁵ heel duidelijk dat we niet veilig zijn. De Nederlandse overheid is inmiddels vrijwel volledig afhankelijk van diensten van bedrijven uit de VS, dat onder Trump een nieuwe, en onvoorspelbare koers vaart. Het voorbeeld van het Internationaal Strafhof laat zien dat Trump in staat is om met een enkele Executive Order organisaties lam te leggen door sancties op te

---

¹Digitale Overheid. (2025, april 1). Baseline Informatiebeveiliging Overheid. <https://www.digitaleoverheid.nl/overzicht-van-alle-onderwerpen/cybersecurity/bio-en-ensia/baseline-informatiebeveiliging-overheid/>

²Koenis, C. (2025, March 10). Overheidsdiensten enorm afhankelijk van Amerikaanse cloud: ‘Hoofd op hakblok gelegd’. RTL Nieuws. <https://www.rtl.nl/nieuws/economie/artikel/5497862/cloudgebruik-nederlandse-overheid-microsoft-google-amazon>

³Hubert, B. (2025, February 15). Rondetafelgesprek Tweede Kamer Digitale Soevereiniteit Rijksoverheid 13 Februari 2025. <https://berthub.eu/articles/posts/digitale-soevereiniteit-rijksoverheid-13-februari-2025/>

⁴Hubert, B. (2024, June 7). Digitale autonomie (lezing PublicSpaces Conferentie 2024) [Video]. <https://conference.publicspaces.net/session/digital-autonomy>

⁵Schaake, M. (2024). De tech coup: Hoe tech is gaan regeren en we de macht weer terugwinnen. Atlas Contact. <https://www.atlascontact.nl/boek/de-tech-coup/>

leggen aan toeleveranciers zoals Microsoft. Niet veilig dus. Daarom moeten we als overheid proberen de afhankelijkheid van Amerikaanse Big Tech te verkleinen⁶.

Fuik

Om te begrijpen hoe we in deze hachelijke situatie terecht zijn gekomen en waarom het, met name voor ons als overheid, zo moeilijk is om hieruit te geraken moeten we terug in de geschiedenis. In hun zorgvuldig gedocumenteerde boek *The Big Con - How the Consultancy Industry Weakens our Businesses, Infantilizes our Governments and Warps our Economies* beschrijven Mariana Mazzucato⁷ en Rosie Collington hoe sinds de jaren '80 overheden onder het mom van efficiency steeds meer taken aan het bedrijfsleven hebben uitbesteed. En dat geldt zeker voor digitalisering. 'Niet onze kerntaak, wij voeren alleen de regie', wordt gezegd. Maar hoe kan je regie voeren over iets wat je niet begrijpt? Wat gebeurt er met het brein van een organisatie als het niet meer kan leren door te doen, omdat het het doen heeft uitbesteed?

Deze trend heeft zich in de loop van de jaren geconsolideerd tot in de haarvaten van onze overheid door richtlijnen, kaders en beleid die het uitbesteden van digitalisering tot hoogste norm hebben verheven. De gevolgen hiervan zijn overal in ons digitale landschap zichtbaar. Het ontbreekt ons aan digitale expertise waardoor we zelfs de kleinste problemen met onze digitale systemen niet zelf kunnen oplossen. Alle grote databases (bronapplicaties genoemd) worden buiten ons zicht gebouwd, gehost en beheerd door externe commerciële partijen. De kantoorlaptops waarmee wij worden geacht te werken, zijn volkomen dichtgetimmerd, waardoor het onmogelijk is er iets anders mee te doen dan typen. Het complete monopolie van Microsoft in onze kantooromgeving en in de hoofden van ons management heeft met succes alternatieven gemarginaliseerd. Daarmee zijn we als Nederlandse overheid onbetrouwbaar geworden. Onze digitale slagkracht is gereduceerd tot het uitschrijven van aanbestedingen. Dieper in de fuik dus.

Keuken

Het kan ook anders. De wereld van vrije, open source software laat zien dat enthousiaste individuen wereldwijd creatief met elkaar kunnen samenwerken en problemen kunnen oplossen door open source software te bouwen. De twee solide peilers onder dit succes zijn enerzijds een infrastructuur van vrije en open source software tools, zoals het Linux operating systeem, en anderzijds de open source licenties die garanderen dat iedereen vrij is om open source software

---

⁶Van Daalen, O. (2025, March 10). Europa is veel te afhankelijk van Amerikaanse tech. Waar blijft het Nederlandse crisisteam dat onze eigen cloud optuigt? De Correspondent. <https://decorrespondent.nl/15937/europa-is-veel-te-afhankelijk-van-amerikaanse-tech-waar-blijft-het-nederlandse-crisisteam-dat-onze-eigen-cloud-optuigt/c40b007b-e05b-02cb-0621-afbdd436514a>

⁷VPRO Tegenlicht. (2015, December 17). De macht van Big Tech [Video]. YouTube. <https://youtu.be/oj9qb6kDck0>

te gebruiken, ervan te leren, aan te passen en te delen. In je keuken laten kijken heet dat. Uitproberen, fouten maken, leren, verbeteren.

Hoewel open source een grassroots karakter heeft, betekent dit niet dat open source communities enkel bestaan uit goedwillende onbetaalde amateurs. Een tegenvoorbeeld is de Linux kernel waaraan sinds 2005, “zo’n 14000 individuele ontwikkelaars vanuit 1300 verschillende bedrijven hebben bijgedragen”.⁸

Omdenken

Maar we zitten nu dus nog midden in een nachtmerrie. En het zal nog heel veel bloed, zweet, tranen en geld kosten om onze digitale autonomie te herwinnen. Technisch lastig, maar open source lijkt ons hier een uitweg te bieden. We moeten hiervoor aansluiting zoeken bij landelijke en Europese initiatieven voor de verdere ontwikkeling van een ‘stack’ van open source technologieën om te investeren in het hele ecosysteem dat nodig is om deze systemen op grote schaal te implementeren.⁹

Cruciaal hierbij is wel dat dit alleen gaat lukken als ons management de urgentie van onze situatie erkent en dit weet te vertalen in een nieuwe manier van werken: andere investeringen op basis van open source inkoopvoorwaarden, en een ander personeelsbeleid dat erop gericht moet zijn om digitale expertise serieus te nemen. En dat is dus wel even omdenken in een ambtelijke hiërarchisch georganiseerde dienst.

Maar het kán wel. Er zijn al stappen gezet binnen de overheid richting een manier van werken die onafhankelijk is van Big Tech. Een recent voorbeeld is het initiatief ‘Plan B voor Microsoft 365’, een open source alternatief voor Microsoft 365 dat wordt ontwikkeld door een groep overheidsorganisaties. Het doel is om een digitale omgeving te creëren waarbij de overheid zelf de regie heeft over de IT-infrastructuur en dataopslag. Zoals het initiatief zelf stelt: “Je moet niet alles zelf doen, maar wél zelf de baas zijn.”¹⁰

Alleen door actief bij te dragen aan dit soort initiatieven kunnen we echt de controle herwinnen over onze digitale infrastructuur¹¹. Het is tijd om de handen uit de mouwen te steken en samen te bouwen aan een soevereine digitale toekomst.¹²

---

⁸Linux Foundation. (2017, January 18). Who Contributes to the Linux Kernel? Linux.com. <https://www.linux.com/news/who-contributes-linux-kernel/>

⁹Licenseware. (2025, april 11). From Microsoft to Open Source: How One German State is Rewriting the Rules of Public Sector IT. Licenseware. <https://licenseware.io/from-microsoft-to-open-source-how-one-german-state-is-rewriting-the-rules-of-public-sector-it/>

¹⁰Opensourcowerken. (2024, juli 19). Plan B voor Microsoft 365 is in ontwikkeling: je moet niet alles zelf doen, maar wél zelf de baas zijn. Opensourcowerken.nl. <https://opensourcowerken.nl/blog/view/fdf6860a-2605-4a98-9e72-f492bfce2ac7/plan-b-voor-microsoft-365-is-in-ontwikkeling-je-moet-niet-alles-zelf-doen-maar-wel-zelf-de-baas-zijn>

¹¹PublicSpaces. (2024) PublicSpaces Hersenspoeling Workshop: We zijn te afhankelijk van bigtech [Video]. <https://video.publicspaces.net/w/1G4Ehkh5FbUwyLUx9qay8u>

¹²Galbraith, A. (2024, juli 19). Digitale soevereiniteit: Wat het is — en waarom het belangrijk is voor je bedrijf. SoftwareOne. <https://www.softwareone.com/nl-be/blog/articles/2024/07/19/digital-sovereignty->

---

what-it-is-and-why-it-matters-to-your-business